

Ключевые слова: урок, украинская литература, литературное произведение, личность учителя, культура речи, нравственное воспитание.

Summary

N.I. Myrnyuk, V.N. Myrnyuk

Integration of Beauty and Word in the Context of V.O. Sukhomlynskyi Pedagogical Thought

The role of literary-pedagogical creative work and practical activity of the famous Ukrainian pedagogue Vasyl' Oleksandrovych Sukhomlyns'kyi in teaching love to word and development of figurative thinking of pupils at the lessons of Ukrainian literature have been revealed in the article.

Key words: a lesson, Ukrainian literature, literary work, teacher's personality, language culture, moral upbringing.

Дата надходження статті:

„31” серпня 2011 р.

УДК 929 В.О.Сухомлинський : 37.036 + 373.31 (045)

О.О.МОРОЗОВА,

викладач

(м.Хмельницький)

Концепція естетичного виховання молодших школярів у педагогічній спадщині

В.О.Сухомлинського

У статті розглядаються основні ідеї В.О. Сухомлинського щодо естетичного виховання молодших школярів, можливості їх використання в школах України.

Ключові слова: естетичне виховання, духовність, музика, образотворче мистецтво.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Необхідністю сьогодення є створення в Україні нової школи, яка б плекала творчу особистість, забезпечила умови для повноцінного фізичного, інтелектуального, духовного розвитку дитини, для піднесення культури і духовності суспільства. Це спонукає до подолання усталених стереотипів, застарілих цінностей і підходів, пошуку нових ідей, створення інтелектуальної основи школи ХХІ століття – школи самореалізації особистості, школи життєтворчості, полікультурного виховання, в якій утверджується проєктивна, особистісно зорієнтована педагогіка.

У процесі становлення особистості з найдавніших часів особливе значення мало естетичне виховання, спрямоване на формування здатності дитини сприймати прекрасне у навколишньому середовищі і мистецтві, на розвиток естетичних почуттів, суджень, смаків, умінь, творчих здібностей, потреби брати участь у створенні прекрасного в житті та в художній творчості.

Багато уваги естетичному вихованню підлітків приділяв Василь Олександрович Сухомлинський, погляди якого увійшли помітною сторінкою до історії вітчизняної педагогічної думки. Його педагогічні, публіцистичні і літературні праці та вчительський досвід значно вплинули на практичну діяльність школи, збагатили педагогіку України новими положеннями і думками.

Аналіз досліджень і публікацій... Проблему естетичного виховання у естетико-педагогічному аспекті широко висвітлено у спадщині видатних українських педагогів і діячів освіти Е. Водовозової, П. Каптерева, С.Лисенкової, С.Русової, К. Ушинського.

Філософсько-естетичні та психологічні аспекти цієї проблеми розглядали Б. Ананьєв, Л. Божович, Ю. Боров, Л. Виготський, І. Гончаров, М. Киященко, І. Кон, Б. Теплов, В. Ядов та інші.

Видатні вчені О. Буров, В. Вансаалов, Л. Волович, І. Долецька, М. Каган, Є. Квятковський, Л. Коган, М. Лайзеров, А. Макаренко, В. Розумний, О. Семашко, В. Скатерщиков, В. Шестакова зробили значний внесок у розробку теорії естетичного виховання. Насамперед вони визначили основні поняття, на які потрібно спиратися при побудові системи естетичного виховання підлітків у процесі навчання.

Сучасні дослідники Ф. Говорун, Б. Коротяєв, В. Левін, В. Моляко, Ю. Петров, П. Підкасистий, Я. Пономарьов, В.Романець, В.Цапок вирішували питання щодо значення творчості та пізнавальної діяльності в естетичному вихованні підлітків; розкрили механізми творчості; закономірності взаємозв'язку творчої діяльності з відтвореною дійсністю; сформулювали основні принципи формування творчої особистості.

Формулювання цілей статті... Мета статті – розглянути концепцію В.О. Сухомлинського щодо естетичного виховання молодших школярів і можливості її використання в сучасних школах України.

Виклад основного матеріалу... Василь Олександрович Сухомлинський – видатний український педагог, творчість і практична діяльність якого увійшла до історії вітчизняної педагогічної думки.

Педагогічні погляди В.О. Сухомлинського сформувалися внаслідок натхненної копійки учительської праці, творчої діяльності вченого, заслуженого вчителя України, члена-кореспондента кількох педагогічних академій. Основні праці відомого та визнаного у світі педагога увібрали в себе і частку його практичної діяльності, в якій, як зворотний зв'язок, апробувалися його провідні теоретичні висновки як ученого, педагога-експериментатора, вчителя-новатора.

Василь Олександрович вважав, що важливу роль у формуванні особистості відіграє естетичне виховання, що формує емоційні почуття, які є складовою частиною переконань, моральних норм поведінки та виконують регулятивну функцію. „Шляхетність, моральна гідність людини, – підкреслював В.О. Сухомлинський, – визначаються тим, наскільки широкий світ охоплює сфера її емоційного життя” [3, с.258].

Поняття „естетичне виховання” у сучасній педагогічній літературі розглядається як невід’ємна складова ідейного, трудового, морального, фізичного виховання, як систематичне, науково умотивоване звертання до людських емоцій, які розвивають у підлітків такі здібності, що сприяють не тільки естетичному сприйняттю прекрасного у житті й мистецтві, а й роблять кожного з них творцем естетичних цінностей [2].

В.О. Сухомлинський також неодноразово наголошував, що без поетичної, емоційно-естетичної струминки неможливий повноцінний розвиток дитини. „Добрі почуття сягають у дитинство, а людяність, доброта, лагідність, доброзичливість народжуються в праці, турботах, хвилюваннях про красу навколишнього світу. Добрі почуття, емоційна культура – це серцевина людяності. Якщо добрі почуття не виховані в дитинстві, їх ніколи не виховаєш, тому що це суто людське утверджується в душі одночасно з пізнанням перших і найважливіших істин, одночасно з переживанням і відчуженням найтонших відтінків рідного слова. В дитинстві людина повинна пройти емоційну школу – школу виховання добрих почуттів” [4, с.60-61].

Особливо великого значення в естетичному вихованні молодших школярів В.О. Сухомлинський надавав казці, музиці, живопису. Вчений дбав про те, щоб його вихованці отримували світлі мажорні враження, які вже самі по собі повинні ставати могутніми засобами виховання людини. Це досягалось за допомогою яскравих полотен, доступних дітям за змістом і формою, виразно прочитаної народної казки, краси рідної природи.

Багато уроків у Павлівській середній школі Василь Олександрович проводив у так званій „Кімнаті казок”, щоб якомога глибше поринути з дітьми в атмосферу чарівного світу казок, бо саме казці педагог відводив особливе місце в естетичному вихованні учнів. Адже усвідомлення суті моральних ідей досягається не гучними словами й фразами, а емоційністю, глибиною розкриття істини і показом величі людського розуму. Дитина мислить образами. Це означає, що слухаючи, наприклад, казку про подорожі краплини води, вона малює в своїй уяві і срібні хвилі ранішнього туману, і темну хмару, і гуркіт грому, і весняний дощ. Чим яскравіші в її уявленні ці картинки, тим глибше осмислює вона закономірність природи та світу.

Без відчуття краси слова для дитини є недосяжними потаємні грані його смислового значення. А переживання краси є немислимим без фантазії, без особистої участі учня у співтворчості з учителем, який передає казку. Казка, на думку В.О. Сухомлинського, – активна творчість, яка охоплює всі сфери духовного життя дитини, її розум, почуття, уяву, волю. Казка невіддільна від краси, сприяє розвитку естетичних почуттів, без яких є немислимими благородство душі, чуйність, героїчний вчинок тощо. Завдяки казці дитина осягає світ не лише розумом, але й почуттями, в казці вона знаходить реальну форму виявлення своїх духовних сил.

В.О. Сухомлинський наголошував, що створення казок є одним із важливих джерел поетичної творчості, формування естетичних почуттів і водночас – засобом розумового розвитку. Участь дитини у створенні казок великою мірою сприяє збагаченню її словникового запасу, розвитку творчого мислення. Казка виховує любов до рідного краю вже тому, що сама вона – творення народу, гра творчих сил народного духу, духовне багатство народної культури.

У Павлівській школі багато казок створювалося самими дітьми. Понад тисячу казок написано В.О. Сухомлинським, який стверджував, що фантастичні казкові образи відкривають дитині не лише красу, але й істину, без казки і казкової ситуації всі пояснення для дитини є мертвими, бо мовчить її серце.

В.О. Сухомлинський вважав, що великий вплив на формування естетичного та духовного світу молодших школярів відіграє пісня, музика. Осягаючи світ музичних ритмів, діти навчаються передавати за допомогою музики свої враження, розкривають свою емоційну культуру, творчі здібності. „Музика – це один з найвагоміших засобів естетичного виховання дітей, бо вона, як ніщо інше, здатна ушляхетнити людину, розвинути в ній благородні поривання, вплинути на психіку і настрої” [1, с. 63].

У вихованні музикою виражається єдність моральної, емоційної й естетичної сфер людини. Тому у Павлівській школі слуханню музики приділялася велика увага. При цьому насамперед ставилося завдання – викликати емоційну реакцію на мелодію і потім поступово переконати дітей, що джерелом краси музики є краса навколишнього світу; музикальна мелодія немовби закликає людину – спинися, прислухайся до музики природи, насолоджуйся красою світу, бережи цю красу й примножуй її. В.О. Сухомлинський вважав, що людина опановує і рідну мову, і азбуку музичної культури – здатність сприймати, розуміти, відчувати, переживати красу мелодії – тільки в роки дитинства. Те, що занедбано в дитинстві, майже неможливо надолужити в зрілі роки. Дитяча душа однаково чутлива і до рідного слова, і до краси природи, і до музичної мелодії. Якщо в ранньому дитинстві донести до серця красу музичного твору, якщо у звуках дитина відчуває багатогранні відтінки людських почуттів, вона підніметься на такий щабель культури, якого не можна досягти ніякими іншими засобами. Почуття краси музичної мелодії відкриває перед дитиною власну красу – маленька людина усвідомлює свою гідність. Музичне виховання – це не тільки виховання музиканта, а передусім виховання людини.

Музика – це могутнє джерело думки. Без музичного виховання є неможливим повноцінний розумовий розвиток дитини. Першоджерелом музики є не тільки навколишній світ, а й сама людина, її духовний світ, мислення, мова. Музичний образ по-новому розкриває перед людьми особливості предметів і явищ дійсності. Увага дитини немовби зосереджується на предметах і явищах, які в новому світлі відкрила перед нею музика, і її думка малює яскраву картину; ця картина проситься в слово.

Дитина творить словом, черпаючи в навколишньому світі матеріал для нових уявлень і роздумів. В.О. Сухомлинський писав: „Музика – уява – фантазія – казка – творчість – така доріжка, йдучи якою, дитина розвиває свої духовні сили. Музикальна мелодія пробуджує в дітей яскраві уявлення. Вона є ні з чим не зрівняний засобом виховання творчих сил розуму. Музика – це мова почуттів. Мелодія передає найтонші відтінки почуттів, недоступні слову. Музика починається там, де кінчається слово. І якщо словом обмежується проникнення вихователя в потаємні куточки юного серця, якщо після слова не починається тонше й глибше проникнення – музика, виховання не може бути повноцінним” [3, с.553, 557].

Образотворче мистецтво, на думку В.О. Сухомлинського, відіграє не менш значущу роль в естетичному розвитку молодших школярів, тому що діти здатні тонко відчувати настрої художніх картин. Твори образотворчого мистецтва утверджують в юній душі почуття величі й краси людини, підносять особистість в її власних очах. На найкращих зразках живопису й музики у школярів виховується вміння цінувати справжню людську красу, нетерпимість до приниження людської гідності. Музика й живопис сприяють формуванню в дитини кращих людських якостей, вони – могутній засіб виховання дітей.

Діти молодшого шкільного віку, на думку В.О. Сухомлинського повинні жити в світі краси, гри, казки, музики, малюнка, фантазії, творчості. Цей світ повинен оточувати дитину і тоді, коли ми хочемо навчити її читати і писати. Так, від того, як почуватиме себе дитина, піднімаючись на першу сходинку драбини пізнання, що вона переживатиме, залежить весь її подальший шлях до знань.

Таким чином, формування естетичних смаків і ідеалів засобами мистецтва – обов’язкова умова виховання всебічно і гармонійно розвинутої особистості. Основи естетичних поглядів і переконань людини закладаються в шкільні роки. Тому формування естетичних почуттів дітей, їх емоційної культури – одне із важливих завдань системи освіти і виховання.

Висновки... Найважливішим завданням естетичного виховання В.О. Сухомлинський вважав навчити дитину бачити красу оточуючого світу, красу людських стосунків, духовне багатство, доброту, щирість і на цій основі стверджувати прекрасне в самому собі. Саме естетичне виховання, на думку педагога, має різнобічні зв’язки з усіма сферами духовного життя особистості та колективу.

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що творчий доробок В.О. Сухомлинського має різноплановий багатоаспектний характер, основу якого становлять педагогічні погляди і переконання видатного вченого. Своїми педагогічними працями він довів, що поглиблення чуттєвого світу засобами мистецтва сприяє вихованню людини, цікавої і корисної суспільству.

Список використаних джерел та література:

1. Кирило Стеценко: спогади, листи, матеріали / [упор. Є. Федотов]. – К. : Музична Україна, 1981. – 480 с.
2. Педагогика : [музыка] / под ред. Ю. К. Бабанского. – М. : Педагогика, 1984. – 368 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1988. – 286 с.

Анотація

О.А.Морозова

Концепция эстетического воспитания подростков в педагогическом наследии

В.А.Сухомлинского

В статье рассматриваются основные идеи В.А.Сухомлинского по эстетическому воспитанию младших школьников, возможности их использования в школах Украины.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, духовность, музыка, изобразительное искусство.

Summary

О.О.Морозова

Concept of Juvenile Aesthetic Education in the Pedagogical Legacy of V.O.Sukhomlyns'kyi

The article deals with major ideas of V.O.Sukhomlyns'kyi concerning aesthetic education of teenagers and possibilities of their use at Ukrainian schools.

Key words: aesthetic education, spirituality, music, visual art.

Дата надходження статті:

„1” серпня 2011 р.

УДК 373.31.032(045)

А.В.МОСКВИНА,

*доктор педагогических наук, профессор
(г.Оренбург, Россия)*

Интеллектуальное развитие младших школьников: диалог с В.А.Сухомлинским

В статье раскрываются психолого-педагогические проблемы интеллектуального развития младших школьников в контексте педагогического наследия В.А.Сухомлинского. Дана характеристика отклоняющегося интеллектуального развития и коррекции младшего школьника с позиций диалога современных исследований и опыта великого педагога.

Ключевые слова: интеллектуальное развитие, младший школьник, педагогическое наследие В.А.Сухомлинского.

Открываю книгу В.А.Сухомлинского „Павлышская средняя школа”. Как многому нам еще надо учиться – не только в педагогических идеях, но и в самом стиле, языке педагогического сочинения – умении донести мысль образно, аргументированно, эмоционально. Читаю столь знакомые и ставшие столь близкими строки: „Ребенок будет чувствовать себя личностью только при том условии, когда умственный труд в процессе учения захватит его эмоциональную сферу, когда постижение истины будет представляться ему результатом его личных усилий” (6, с.66-67).

В.А. Сухомлинскому была очень близка и понятна идея о неограниченных и далеко не востребуемых в учебном процессе возможностях каждого ребенка, о необходимости глубокого уважения к его личности. Бесчисленное множество посещенных уроков, их скрупулезный анализ, беседы с учителями, уроки самого Сухомлинского, проведенные специально для каждого из павлышских учителей – приводят великого педагога к выводу : прежде всего – надо воспитать учителя, творца собственного педагогического открытия, исследователя, поверившего в свои возможности и талант, *умеющего учить своих учеников мыслить.*

Тревога за ребенка с проблемами в интеллектуальном развитии пронизывает многие работы Сухомлинского, его статьи, письма к учителям: „...В классе перед учителями – бледный, слабенький мальчик. Он внимательно слушает слова учителя, но глаза его смотрят куда-то вдаль, он ничего не соображает. Что с этим мальчиком, какая аномалия в его здоровье?..” (3, с.88).

По данным Министерства образования РФ, только 3 % российских детей рождаются абсолютно здоровыми, при этом 85 % детей – воспитанников детских садов и учащихся школ нуждается в помощи медицинского, психологического или коррекционно-педагогического характера.

Большая часть проблем, связанным с необходимостью и востребуемостью оказания специальной педагогической помощи данной категории детей связана с *младшим школьным возрастом*, который называют вершиной детства. Это период позитивных изменений и